

з якомога більшої кількості інформаційних ресурсів, а також інших джерел інформації, до яких у тому числі належать і відкриті інформаційні реєстри та інші аналогічні ресурси.

Застосування технології OSINT під час кримінального аналізу здатне мінімізувати витрати часу працівників оперативних та слідчих підрозділів на вирішення поставлених завдань та підвищити якість їх інформаційно-пошукової діяльності. Вдалим буде приклад застосування технології OSINT у кримінального аналізу під час протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним з незаконними заволодіннями транспортними засобами, оскільки дані кримінальні правопорушення завдають суттєвої шкоди як окремим особам, так і державі в цілому. У 2021–2022 році криміногенна ситуація на території обслуговування органів та підрозділів Національної поліції Дніпропетровської області, порівняно з 2019–2020 роками, характеризується зменшенням кількості незаконних заволодінь транспортними засобами. Проте «попитом» серед злочинців й досі користуються автомобілі преміум-класу. Відповідно до основних результатів роботи підрозділів поліції ГУНП в Дніпропетровській області, за 10 місяців 2020 року розкрито 153 незаконні заволодіння транспортними засобами, а за аналогічний період 2019 року – 172. Станом на 01.11.2020 року у залишку нерозкритих кримінальних правопорушень перебувало 192 незаконні заволодіння транспортними засобами, у т. ч. 78 – автомобілями. Негативна тенденція щодо продовження вчинення кваліфікованими злочинцями незаконних заволодінь транспортними засобами дає підстави для проведення аналітичними підрозділами кримінального аналізу, зокрема з використанням технології OSINT.

З метою здійснення пошуку інформації у відкритих джерелах, наявних в мережі «Інтернет», можуть використовуватися різні пошукові системи, соціальні мережі, сервіси, програми, зокрема «Безпечне місто» та аналогічні програми. Варто зазначити, що з метою їх ефективного використання необхідно дотримуватися певних правил та положень у пошуку інформації, які полягають, здебільшого, у ключовому слові, автентичному вводі даних під час пошуку, правильному аналізі отриманої інформації, співставленні фактів, які були отримані під час пошуку тощо.

Під час активного розвитку цифрового суспільства, використання можливостей технології OSINT для підрозділів Національної поліції, в тому числі й підрозділів кримінального аналізу, є необхідністю. В наш час роль аналітики у протидії кримінальним правопорушенням зростає щодня. Досконало володіти інтернет-ресурсами та базами даних неможливо без спеціальних знань, умінь та навичок. Все це вимагає від аналітика постійної самоосвіти, підвищення кваліфікації та відвідування відповідних занять, тренінгів тощо.

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що на цьому етапі в нашій державі окремі правоохоронні органи активно використовують технології «OSINT» у протидії кримінальним правопорушенням, чим значно підвищують ефективність такої протидії. Ініціатива підрозділів Національної поліції активно використовувати сучасні можливості, зокрема під час роботи з програмою «Безпечне місто» та аналогічними програмами, можуть вирішувати не тільки питання протидії окремим кримінальним правопорушенням, але й питання забезпечення публічної безпеки та порядку на різних рівнях.

Юрій КРАМАРЕНКО

доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Розвиток технологій і можливості комунікації між елементами соціальних систем впливають на всі процеси, що відбуваються в кожній країні світу. Такі тенденції окремі суб'єкти соціальної системи, застосовуючи протиправні способи й інструменти, використовують на свою користь, чим завдають шкоди пріоритетним цінностям правової держави. До таких суб'єктів можна віднести злочинне середовище, особливо в його

організованих формах. Організовані суб'єкти злочинного середовища, маючи в своєму арсеналі значні інтелектуальні, матеріальні й владні ресурси, становлять загрозу не тільки для національної безпеки окремих країн, а й всього світового співтовариства.

Питанням протидії організованій злочинності присвячуються роботи фахівців права, правоохоронної діяльності, соціології, політології й інших сфер. Стан і тенденції у сфері організованої злочинності є предметом моніторингу не тільки правоохоронних органів, а й міжнародних організацій. На думку фахівців, пріоритетними стратегічними напрямками протидії транснаціональної організованій злочинності є: укріплення міжнародного співробітництва, спеціальні методи розслідування, захист свідків і стимулювання співпраці, адміністративна взаємодія та співробітництво з приватним сектором, повернення активів.

Спеціальні методи розслідування (негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи за національним законодавством) є головним напрямом діяльності правоохоронних органів, оскільки без їх проведення виявлення й документування протиправної діяльності, що здійснюється інтелектуально, тактично та технічно підготовленими правопорушниками, вкрай складно, а інколи взагалі не можливо.

Чинне законодавство України, що регулює здійснення кримінального провадження й оперативно-розшукову діяльність, передбачає можливість проведення негласних заходів спрямованих на пошук і фіксацію фактичних даних (збирання доказів) щодо вчинення кримінальних правопорушень. Також передбачено певні фільтри від «свавільного» проведення таких заходів. До них належать кваліфікація кримінального правопорушення, можливість отримання інформації іншими способами, досягнення мети заходу тощо. Крім таких обмежуючих запобіжників для правоохоронних органів, актуальним є питання використання таких матеріалів, як доказів у кримінальному провадженні. Йдеться про допустимість доказів, одержаних завдяки негласним заходам.

За останній час представниками правничих професій здійснюються заходи щодо упорядкування наявної практики з цього питання. Зокрема, в 2021 році зроблено декілька таких упорядкувань. Комітетом з кримінального права та процесу НААУ зроблено огляд судової практики Верховного Суду щодо застосування глави 21 КПК України й провокації вчинення злочину [1]. Тренінговим центром прокурорів України розроблено узагальнення практики суду касаційної інстанції з питань проведення та оцінювання результатів НС(Р)Д у кримінальному провадженні [2], а Вищим антикорупційним судом підготовлено Узагальнення судової практики з розгляду слідчими суддями Вищого антикорупційного суду клопотань про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів (за 2019, 2020 роки) [3]. Крім того, Верховним Судом систематично публікуються огляди судової практики за певною проблематикою й періодами ухвалення відповідних рішень.

Увага до цієї проблематики зумовлена тими викликами, що постають перед правниками внаслідок мінливості законодавства й зменшення якості законів. Аналізуючи вищевказані узагальнення, окремі рішення суду, а також публікації, що відображають діяльність окремих правоохоронних органів, можна звернути увагу на те, що питання результативності проведення негласних у кримінальному провадженні можна розглядати з двох боків. По-перше, це процедурні питання, пов'язані з дотриманням вимог закону щодо ухвалення рішення про проведення таких заходів, їх безпосереднім здійсненням (фіксація, оформлення тощо) та залученням до матеріалів провадження (розсекречування, ознайомлення сторони захисту тощо). По суті ці питання є реалізацією ч. 2 ст. 19 Конституції України згідно з якою «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» [4].

По-друге, це тактична складова таких заходів, що виявляється у ризику викриття, нівелювання результатів чи визнання недопустимими зібраних доказів внаслідок певних дій (дій, що можуть бути визнані недопустимими) уповноважених працівників правоохоронних органів або ж осіб, що бажають уникнути відповідальності або приховати свою діяльність. Звісно, що тактичні аспекти здійснення таких заходів відображено у підзаконних нормативно-правових актах і рекомендаціях, що мають статус інформації з обмеженим доступом, а тому не можуть бути предметом аналізу у відкритих публікаціях. Проте це не зупиняє злочинне середовище або інших осіб в отриманні таких відомостей чи застосуванні власних контрзаходів чи дій (в т. ч. із застосуванням нових технологій чи технічних засобів), що викривають їх проведення, ускладнюють чи роблять їх безперспективними. Наприклад, привертають увагу кілька публікацій, що відображають складності в діяльності

НАБУ. Одні з публікацій стосуються затримання іншим правоохоронним органом «агента під прикриттям» НАБУ під час проведення негласних заходів, що призвело до конфлікту між органами, що здійснюють правоохоронні функції [5]. Інші пов'язані з викриттям співробітників правоохоронного органу [6–7].

Також в цьому сенсі актуальними залишаються питання провокації правопорушення з боку уповноважених осіб правоохоронних органів, що вже неодноразово були предметом дослідження під час перегляду судових рішень. Крім того, останнім часом формується певна судова практика щодо зміни кваліфікації кримінального правопорушення по тим провадженням, де здійснювались негласні заходи. З огляду судової практики суду касаційної інстанції тенденції в цьому питанні полягають в тому, що «штучна кваліфікація» за більш тяжким злочином для забезпечення можливості проведення негласних заходів є предметом дослідження судом і повинна враховуватись під час ухвалення відповідних рішень. Наведемо кілька прикладів.

У постанові Верховного Суду, ухваленої колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду 01 квітня 2020 року у справі № 607/15414/17 (провадження № 51-6202км19), якою було скасовано виправдувальний вирок, зазначено: «На момент прийняття вказаних процесуальних рішень у органу досудового розслідування та у слідчого судді апеляційного суду Тернопільської області не було даних, які б давали можливість стверджувати, що ОСОБА_1 не є службовою особою, оскільки наказ про призначення на посаду, посадова інструкція чи інший документ, що міг стверджувати цей факт, не перебував у розпорядженні слідства і будь-які дії, спрямовані на його отримання, могли б завдати документуванню протиправної діяльності. Таким чином, відомості до ЄРДР вносились за заявою про вимагання неправомірної вигоди за правовою кваліфікацією за ч. 3 ст. 368 КК України, а тому негласні слідчі (розшукові) дії проводились в межах кримінального провадження щодо тяжкого злочину. З урахуванням наведеного, суд апеляційної інстанції, погоджуючись з висновком місцевого суду щодо недопустимості доказів, які отримані внаслідок проведення негласних слідчих (розшукових) дій у цьому кримінальному провадженні, не врахував, що на момент їх проведення існували достатні підстави для внесення відомостей до ЄРДР та проведення досудового розслідування щодо ОСОБА_1 за ч. 3 ст. 368 КК України, тобто у вчиненні тяжкого злочину, а тому відсутні порушення вимог ч. 2 ст. 246 КПК України, незважаючи на те, що в процесі проведення досудового розслідування кваліфікацію було змінено на злочин невеликої тяжкості» [8].

Постановою колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 07 червня 2018 року у справі № 604/1071/14-к (провадження № 51-809 км 18) виправдувальний вирок залишено без змін, а касаційну скаргу без задоволення з кількох підстав та мотивів (в т. ч. через недопустимість доказів внаслідок невідкриття матеріалів). В ній зазначено: «Крім того, судом першої інстанції правильно встановлено, що негласні слідчі дії у вигляді контролю за вчиненням злочину, відповідно до ч. 2 ст. 246 КПК України, можуть проводитись щодо тяжких та особливо тяжких злочинів. Проте інкриміноване ОСОБА_1 кримінальне правопорушення було перекваліфіковане за ч. 3 на ч. 1 ст. 368 КК України 20 червня 2014 року, тобто в день вчинення інкримінованого правопорушення. Відповідно до ст. 12 КК України, злочин, передбачений ч. 1 ст. 368 КК України є злочином середньої тяжкості, а тому результати негласних слідчих дій правильно визнані недопустимими доказами. З даним висновком місцевого суду погодився апеляційний суд, навівши відповідні мотиви прийнятого рішення» [9].

У постанові Верховного Суду, ухваленої колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду 11 листопада 2020 року у справі № 750/9145/18 (провадження № 51-1749км20), якою скасовано обвинувальний вирок та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції, зазначено: «У зв'язку з цим апеляційному суду необхідно перевірити, з врахуванням службових обов'язків голови садового товариства, чи належить він до таких осіб та чи не було внесення відомостей до ЄРДР за ч. 3 ст. 368 КК України необґрунтованим і направленим на штучне створення умов для проведення НСРД з огляду на те, що ст. 246 КПК України визначено надання дозволу на проведення НСРД у кримінальному провадженні лише щодо тяжких та особливо тяжких злочинів» [10].

Отже, для досягнення результативності негласних заходів та можливості їх використання у кримінальному провадженні як допустимих доказів від співробітників правоохоронних органів вимагається ґрунтовна правова і тактична підготовка, а також технічна оснащеність. Для досягнення завдань кримінального провадження головними є також якість правового регулювання діяльності правоохоронних органів і дотримання

балансу приватних та публічних інтересів із забезпеченням невідворотності відповідальності за вчинене правопорушення.

1. Огляд судової практики ВС щодо застосування глави 21 КПК України та провокації вчинення злочину : Презентація Комітету з кримінального права та процесу НААУ. URL : <https://unba.org.ua/news/6345-komitet-z-kriminalnogo-prava-ta-procesu-naau-prezentue-oglyad-sudovoi-praktiki-vs-shodo-zastosuvannya-glavi-21-kpk-ukraini-ta-provokacii-vchinennya-zlochynu.html>.
2. Узагальнення практики суду касаційної інстанції з питань проведення та оцінювання результатів НС(Р)Д у кримінальному провадженні. URL : <https://ptcu.gp.gov.ua/digest/digest-ptcu-03.pdf>
3. Узагальнення судової практики з розгляду слідчими суддями Вищого антикорупційного суду клопотань про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів (за 2019, 2020 роки). URL : https://hcac.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/hcac/statistics/reviews/review_CIA_OSM.pdf.
4. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n4223>.
5. Затримання агента НАБУ: війна з корупцією чи антикорупціонерами? URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42181323>.
6. Головний рабин України заявляє, що Ситник конфіденційно зустрічався з ним через прослуховування в синагозі. URL : <https://ua.interfax.com.ua/news/general/641148.html>.
7. НАБУ встановило осіб, зафіксованих на відеозаписі з камер Синагоги м. Києва. URL : <https://nabu.gov.ua/novyny/nabu-vstanovylo-osib-zafiksovanyh-na-videozapyisi-z-kamer-synagogy-mkyueva>.
8. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88602316>.
9. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74630432>.
10. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93268469>.

Владислав ЛАЗАРЄВ

директор ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції, кандидат юридичних наук

Ельвіра СИДОРОВА

заступник директора ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, Україна), кандидат юридичних наук, доцент

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ
ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ**

Ефективне розслідування кримінальних правопорушень вимагає від працівників правоохоронних органів негайного реагування на будь-які випадки можливого отримання доказової інформації про подію протиправного діяння або окремі його сліди. На часі в Україні, з огляду на негативну ситуацію на сході держави та пов'язані з цим економічні проблеми, зростає кількість вчинення кримінальних правопорушень проти громадського порядку: хуліганських проявів, масових заворушень тощо.

В розрізі цього, вважаємо доречною думку О. А. Антонюка, що «... на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку важливе значення відіграє збір інформації з матеріальних джерел. Адже їх застосування на подальшому етапі розслідування під час проведення різноманітних процесуальних дій має іноді визначальну роль. Зокрема, ефективне проведення слідчого експерименту вбачається можливим за наявності вказаних відомостей – матеріальних об'єктів. Оскільки це дозволяє максимально об'єктивно оцінити та перевірити надану окремими учасниками провадження